

TEOFIL IVANCIUC¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: Maramureș, tradițional, ocupații, meșteșuguri, evoluție.

Nomenclatorul ocupațiilor și meșteșugurilor populare din Țara Maramureșului

Rezumat

Studiul de față, dedicat vieții tradiționale din, probabil, cea mai bine conservată regiune a României, este rezultatul unor cercetări desfășurate între anii 2010-2019.

În prima parte, am urmărit evoluția vieții rurale maramureșene începând din sec. XIX, observând că Revoluția Industrială a fierului și aburului nu a ajuns acolo, că izolarea regiunii a fost mai mult aparentă și punctând cele mai importante schimbări, de la vremurile când viața locului era tradițională în întregime, până în prezent.

Urmează lista a 221 de meserii practicate azi în Maramureș, dintre care pe 69 le-am catalogat ca ocupații, iar pe 152 ca meșteșuguri populare.

Așadar, Maramureșul, o arie atât de restrânsă și de puțin locuită, deține azi una din cele mai ridicate densități cunoscute ale ocupațiilor și meșteșugurilor autentice.

Activitățile au fost marcate ca fiind practicate de femei, de bărbați, în mediul rural sau urban (deși în Maramureș cele două medii se întrepătrund profund), respectiv aflate în pericol de dispariție.

Am grupat ocupațiile în câteva mari categorii: agricultură, zootehnie, păstorit, făcutul fânului, pomicultură, viticultură, vânătoare, pescuit, apicultură, culesul din natură, pădurărit, transporturi, prepararea hranei și maternitate.

Meșteșugurile au fost sistematizate ținându-se cont în primul rând (dar nu numai) de materia primă prelucrată: prelucrarea fibrelor textile, prelucrarea lânăii, mărgelit, confecționarea cununilor de mireasă, prelucrarea lemnului, confecționarea instrumentelor muzicale, felurite tipuri de împletituri, prelucrarea pielii, cojocărit, instalații tehnice hidraulice, prelucrarea osului și cornului, prelucrarea metalelor, prelucrarea pietrei, prelucrarea lutului, finalul fiind alocat unei categorii eterogene, pe care am numit-o „alte ocupații, meșteșuguri, servicii și aptitudini”.

¹ Sighetu Marmației, Maramureș.

Keywords: Maramureș, traditional, jobs, crafts, evolution.

The List of Traditional Occupations and Crafts from the Land of Maramureș

Summary

This paper, a result of a field research carried out between the years 2010-2019, is focused on the traditional life from one of the best preserved regions of Romania.

In the first part, we followed the evolution of rural life of Maramureș from the 19th century ongoing, noting that the Industrial Revolution has never reached that place, that the region's claimed isolation was not real, and highlighting the most important changes, from the times when the place's life has been completely traditional, until today.

Then comes a list of 221 types of jobs still practiced today in Maramureș, of which 69 we have listed as occupations, and 152 as handicrafts.

Therefore, the Land of Maramureș, an area so small and low inhabited, preserves today one of the highest known concentrations of authentic occupations and crafts.

Each activity was noted as practiced by women, men, in rural or urban settings (although in Maramureș the two environments are deeply intertwined), respectively in danger of extinction.

We grouped occupations into several major categories: agriculture, animal husbandry, shepherding, hay making, fruit growing, viticulture, hunting, fishing, beekeeping, foraging, forestry, transportation, food preparation and motherhood.

The handicrafts were systematized taking into account first (but not only) the raw material processed: textile fibers processing, wool processing, beading, bridal crowns, wood processing, musical instruments making, basket making, leather processing, various types of water powered mills, bone and horn processing, metal processing, stone processing, clay processing, the end of the study being assigned to a heterogeneous category, which we called „other occupations, crafts, services and skills”.

Nomenclatorul ocupațiilor și meșteșugurilor populare din Țara Maramureșului

Introducere

Țara Maramureșului sau Maramureșul istoric, reputată regiune etnografică unde viața tradițională se conservă probabil mai bine ca în celelalte spații locuite de români, reprezintă un loc unde majoritatea ocupațiilor și meșteșugurilor populare încă persistă.

Teritoriul acesteia se întinde pe doar 3.218 kmp (dintre care cea mai mare cuprinde munți și dealuri nelocuite, doar cca 1.200 kmp reprezentând habitatul uman), constituind partea nordică a județului Maramureș, a cărei configurație actuală datează din anul 1968.

Populația zonei este azi de cca 200.000 locuitori (în majoritate români, dar și zeci de mii de ucrainieni, mii de maghiari, sute de germani și de romi) care trăiesc în 63 de sate și 5 orașe, acestea din urmă având un puternic caracter rural, mai ales înspre periferii.

Izolarea regiunii a fost aparentă și relativă, fiind mai mult clamată de către propriii săi locuitori, renumiți prin conservatorismul lor, decât o realitate. Încă din sec. XIV, bărbații săi au plecat frecvent la război, purtându-și armele până în Lituania, Bosnia, Italia ori Germania. Deși au ajuns să cunoască alte culturi, unele mult mai evoluat, cu toate că băteau frecvent drumurile capitalelor Buda și Viena, ai căror reprezentanți - exponenți puri ai culturii occidentale -, au fost permanent prezenți la Sighet, ei au acceptat noul cu lentoare și doar cu mare reticență, schimbările devenind mai accelerate abia după anul 1918.

În acea zonă a funcționat un sistem economico-social închis, autarhic, în care majoritatea bunurilor au fost produse prin mijloace proprii de către sătenii înșiși, majoritatea fiind „meșteri pe seama lor”, o mică parte fiind meșteșugari profesioniști, adică „meșteri de meserie”, apelându-se la mărfurile din exterior doar atunci când nu s-a putut altfel.

Astfel, bazându-se pe materialele locale, ingenioșii maramureșeni și-au ridicat, acoperit, utilat și mobilat singuri casele și celelalte construcții private ori obștești, și-au asigurat hrana, îmbrăcămintea, uneltele și toate lucrurile necesare.

Privind Maramureșul, înțelegem ca nicăieri altundeva, fie că Revoluția Industrială nu a avut loc acolo niciodată, sărindu-se din perioada premodernă direct în epoca contemporană, fie – mai plauzibil – că aceasta a fost parțială, neajungând să se cunoască etapa fierului și aburului – precum în restul Europei, ci rezumându-se doar la utilizarea lemnului și a forței apei, precum în Evul Mediu. Până pe la mijlocul secolului XX, industria populară sătească a utilizat preponderent propulsia hidraulică, apoi pe cea umană și, într-o măsură mai mică, pe cea animală.

Sistemul arhaic de acolo a funcționat aproape neatins până în a doua jumătate a secolului XIX, când au apărut primele elemente de modernitate: anumite chimicale pentru vopsirea fibrelor și lânii, primele textile „de fabrică” pentru fuste și năfrme, geamurile de sticlă, feronerie metalică pentru uși și ferestre, primele case din zid prin sate, transportul feroviar, telegraful etc.

După Primul Război Mondial, au apărut tot mai multe haine moderne, petrolul pentru iluminat a devenit generalizat (înainte, iluminatul multor case se făcea cu lumânări și opaițe cu seu de oaie și vită), evreii au început să comercializeze peste tot ulei rafinat, zahăr, vase emailate, încălțăminte „de oraș” etc.

Din război, soldații au adus acasă multe haine și încălțăminte militare, dar și mari cantități de sârmă ghimpată, care a început să fie utilizată nu numai pentru noi modele de garduri, dar și pentru acoperișurile de draniță (sârma fiind transformată de ingenușii fierari ai satelor în cuiele prea scumpe pentru unii), astfel că ultimele 10 mii de case acoperite cu paie în Maramureș au putut fi, în sfârșit, învelite cu șite de lemn.

Tot în timpurile interbelice au apărut și primele tractoare și batoze.

Perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial a adus comunismul, colectivizarea, închisoarea și chiar moartea pentru oponenții noului regim, pentru moșieri și chiaburi, pierderea morilor, batozelor, distileriiilor, pădurilor etc. În toate cătunele au apărut magazine satești ale cooperației, care ofereau fibre sintetice ca înlocuitori pentru cânepa, inul și lâna strămoșești, apoi cizme de cauciuc (în loc de opinci) și o largă gamă de produse de uz gospodăresc, care au dus la abandonarea unui număr enorm de deprinderi, cunoștințe, tipuri de obiecte și meșteșuguri din perioada anterioară.

După 1965 a început industrializarea masivă, unele fabrici fiind deschise chiar și în sate, un număr enorm de țărani și meșteșugari tradiționali mutându-se - ori ajungând să facă naveta - la oraș, ca muncitori în fabrici, dar și în alte profesii „moderne”.

Concomitent, sătenii rămași acasă au început să lucreze temporar la munci agricole, pe șantieri ori în exploatarea forestieră din alte regiuni ale țării, aducând de acolo multe elemente noi.

De la sfârșitul anilor 1960 a început treptat electrificarea satelor, asphaltarea șoselelor și înlocuirea la scară mare a caselor de lemn cu cele de zid, au apărut aparatele radio-TV și bicicletele mai la fiecare casă etc.

Doar unele sate necolectivizate mai izolate, precum și zonele locuite situate departe de șosea, au rămas ceva mai ferite de noile tentații.

Tot prin anii 1960 s-a atins apogeul - urmat de declin - al costumului tradițional, atât în varianta de sărbători cât și în cea „de zile”, diferit de la sat la sat, în funcție de model, colorit, modul de dispunere a dungilor zadiilor etc., practic o adevărată carte de vizită care dezvăluia nu numai localitatea posesorului, dar și vârsta, statutul social, marital etc., al acestuia.

Probabil, tot în acea perioadă au trăit și ultimii săteni care și-au asigurat absolut toate cele necesare prin mijloace proprii (incluzând uleiul, pâinea și toată îmbrăcămintea).

După 1989, îndepărtarea comunismului a dus la restituirea majorității proprietăților și la o explozie a comerțului, cererea de produse tradiționale suferind un regres colosal, la fel ca toți parametrii care definesc viața țărănească. Acum au apărut primele tractoare private, după o pauză de 50 de ani, mii și mii de autoturisme (înainte, acestea erau foarte rare) și o serie de tipuri de mașini, scule și utilaje moderne, care au făcut ca anumite meșteșuguri și produse artisanale să devină, subit, perimate.

Anul 2000 a fost unul nefast, atunci fiind interzisă cultivarea cânepii care, chipurile, ar conține droguri (!), astfel că importanta industrie casnică de confecționare a hainelor și altor textile populare din fibre de cânepă, s-a stins, practic.

Începând încă din 1990, dar mai ales după anul 2002 (când au fost eliminate vizele pentru spațiul Schengen), maramureșenii au început să plece în număr tot mai mare la lucru în străinătate, în special în Europa de Vest, astfel că în 2019 s-a ajuns ca circa 20% dintre ei să muncească, permanent ori sezonier, în alte state.

Aderarea la Uniunea Europeană din 2007 a adus, pe lângă avantaje (subvenții pentru fermieri, finanțări pentru felurite afaceri, mai mulți bani, în general) și o serie de interdicții și restricții ce au dus, în anii următori, la abandonarea de către mulți, a agriculturii de subzistență, la părăsirea unei alte serii de meșteșuguri și la demolarea celor mai multe case și acareturi vechi de lemn.

După 2010 au început să fie importate foarte multe tractoare second-hand și cositori mecanice, prețul la lapte, carne, fân, mere și la toate produsele agricole s-a prăbușit, iar după 2016, au apărut supermarket-urile prin sate, gardurile electrice pentru păscutul animalelor și primele mașini de balotat fânul.

Cu toate acestea, viața tradițională maramureșeană a rămas neașteptat de viguroasă până azi, în plus constatându-se, începând de prin anii 2013-2015, o renaștere treptată a aprecierii localnicilor pentru folclor și costume populare, ori față de noile biserici și porți de lemn.

Și încă mai există acolo destule persoane ce practică meșteșuguri din alte vremuri, mai sunt săteni ce-și asigură din surse proprii aproape toate cele de trebuință, mai se găsesc locuințe și chiar cătune întregi neelectrificate...

Metode

În anul 2010 am început cercetarea activităților tradiționale din satele maramureșene, câțiva ani mai târziu publicând o lucrare în care am descris jumătate din cele 63 de ocupații și meșteșuguri populare inventariate la acel moment (atât mari grupuri de meșteșuguri, cât și meserii separate), practicate de cca 600-700 de meșteri populari².

Ulterior, am separat anumite activități din trunchiuri cuprinzătoare, cum ar fi marea familie a prelucrării lemnului – care are în Maramureș cel puțin 20 de meșteșuguri distincte, ori cea a fibrelor textile – din care am reușit să desprindem 15 meșteșuguri.

Nici nu se putea altfel, câtă vreme, de exemplu, în cadrul pomiculturii ca ocupație, există persoane specializate exclusiv în altoit, iar altele, doar în recoltatul fructelor, iar în meșteșugul confecționării cununilor regăsim cel puțin 6 tipuri complet diferite, atât ca zonă de răspândire, cât și ca aspect, tehnici și materiale de lucru.

Investigațiile de pe teren au fost dublate de cercetarea anumitor muzee etnografice și de studiul în bibliotecă.

² Radu Lazar, Teofil Ivanciuc, *Meșteșuguri populare din Țara Maramureșului*, ed. Proema, Baia Mare, 2016.

Rezultate

Până în prezent, am identificat un număr de 221 de activități practicate azi în Țara Maramureșului, dintre care pe 69 le-am catalogat ca ocupații, iar pe celelalte 152 - ca meșteșuguri populare (vezi Anexa).

În ceea ce privește dimensiunea demografică, am apreciat la câteva zeci de mii numărul celor care desfășoară, sporadic ori regulat, una sau alta dintre ocupațiile populare (fără a include prepararea hranei ori maternitatea), respectiv la câteva mii numărul meșteșugarilor din Țara Maramureșului, probabil 1.000 dintre aceștia putând fi considerați „profesioniști”, adică remunerați permanent ori ocazional.

Foarte plauzibil, Maramureșul, o arie atât de restrânsă și de puțin locuită, deține azi cea mai ridicată densitate din Europa a ocupațiilor și a meșteșugurilor autentice.

Clasificarea activităților a fost efectuată ținând cont, mai ales, de realitățile din teren, întâmpinând uneori dificultăți în a departaja ceea ce este ocupație și ce este meșteșug, sau în a grupa, sau, dimpotrivă, a separa, anumite activități.

Câteva constatări generale:

- există activități permanente sau ocazionale; de bază, secundare sau casnice; utilitare, ceremoniale ori artistice; larg răspândite sau rare etc.;

- tot mai multe persoane active părăsesc regiunea pentru a se muta, temporar sau definitiv în Occident, unele dintre acestea fiind, din nefericire, valoroase practicante de activități tradiționale;

- în nomenclator am introdus atât unele ocupații și meșteșuguri destul de comune și prezente în alte colțuri de lume, cât și altele existente azi doar în spațiul românesc, ori chiar exclusiv în cel maramureșean (cum ar fi utilizarea curentă a instalațiilor hidraulice pentru scărmanatul lânii, ori pentru presarea pănurii);

- dacă în trecut, existau sate specializate în anumite meșteșuguri: pietrele de moară se produceau la Glod, olăritul mai ales la Săcel, casele de lemn la Budești, plutăritul la Vișeu de Sus, lăzile de zestre la Poienile Izei – tot acolo producându-se și cofe ori linguri, iar vāsarii erau mai ales în Poienile de sub Munte, azi constatăm că Săpânța și Botiza sunt, prin excelență, satele în care se practică meșteșugul țeșutului, Sârbi este satul vâltorilor și al producerii pănurii, Budești înseamnă draniță, Iapa și Hărniciești - pomi fructiferi și „horincă”, Ieud și Bârsana – cioplirea de porți și biserici de lemn, ori Breb - podoabe de mărgele, printre altele.

În ceea ce privește transformările aduse în ultimele decenii asupra stilului, coloritului ori ornamenticii produselor manufacturiere, apreciem că arta populară este vie și că aceasta nu a cunoscut momentul 0 al pierderii și apoi al reluării artificiale și tardive, cum s-a întâmplat în Occident, dar și la noi - în majoritatea zonelor. Atât timp cât majoritatea meșterilor nu activează doar „de paradă”, în scop turistic, ci, în calitate de membri ai comunităților sătești lucrează direct pentru beneficiul localnicilor, care le apreciază produsele ca fiind originale și tradiționale, considerăm că autenticitatea operei lor nu poate fi pusă la îndoială de către noi, teoreticienii din exterior. Este știut că, de când lumea, meșterii

au asimilat periodic inovații și și-au modificat tehnicile, stilul, cromatica și design-ul produselor, ceea ce continuă să facă și azi (priviți cum arăta un „țol” ori o poartă de lemn în sec. XVIII și cum arăta în 1970, ori azi). În acest context, considerăm că noile motive regăsite, bunăoară, pe covoare și „cămeși”, ori „șuruburile” și lanțurile de pe porțile de lemn, constituie noi modele de exprimare artistică.

În schimb, în acest moment, nu considerăm a fi compatibile cu conceptele „tradițional” și „popular” tehnologiile contemporane, care câștigă teren printre meșteșugarii mai permeabili la modern, precum broderiile cămășilor făcute la mașini ce urmăresc un program computerizat, ori sculptura în lemn cu freze electrice.

Am catalogat ocupațiile și meșteșugurile ca fiind practicate de către „bărbați” (M), de „femei” (F) sau de ambele genuri, ca fiind „urbane” (U), „rurale” (R) sau întâlnite în ambele tipuri de habitat, ca fiind practicate la o scară suficient de mare încât să nu se întrezărească posibila lor dispariție, ori, ca aflate „în pericol” (I) sau chiar „dispărute”.

Referitor la „urban” (U) și „rural” (R), trebuie știut că aceste medii sunt profund întrepătrunse. Vreme de secole, singurul oraș al Maramureșului, Sighetul, a avut o populație amestecată, orașenii veritabili, cu meseriile lor, amalgamându-se cu locuitorii din periferii, care trăiau exact ca cei din sate, iar acest lucru a rămas valabil până azi (cunoaștem meșteșugari tradiționali – țesătoare, sculptori în lemn, dar și mici fermieri, locuind până și în centrul municipiului). Celelalte orașe din Țara Maramureșului au populația chiar mai ruralizată, două dintre acestea, Săliștea de Sus și Dragomirești fiind practic niște comune care au primit statutul, mai mult conceptual, de oraș în anul 2004, iar celelalte două (Borșa și Vișeu de Sus, declarate orașe doar în 1968) având, de asemenea, mii și mii de cetățeni care trăiesc exact ca la țară³.

În ceea ce privește satele regiunii, o parte a populației acestora a rămas fidelă valorilor tradiționale, în timp ce un alt segment, de foarte multe ori membri ai aceluiași familii și locuind în aceeași zonă a așezării, a adoptat întru totul modul de viață urban.

În cursul ultimului veac, unele meșteșuguri urbane s-au mutat în spațiul rural. Apoi, dintotdeauna, la sate a existat și o pătură subțire de elite, care, împreună cu familiile lor, trăiau ca la oraș: anumiți preoți, învățători, moșieri, funcționari ș.a.

Acestea sunt principalele motive pentru care prezentul studiu se referă la meserii „populare”, nu „tradiționale” și pentru care am atribuit ambele calificative: „urban” și „rural” celor mai multe ocupații, care, prin alte părți, nu mai pot fi întâlnite decât fie prin sate, fie prin orașe.

Nu am inclus însă aici prestatorii de activități cu caracter modern și pregnant urban (chiar dacă aceștia au ajuns până în cele mai îndepărtate cătune), cum ar fi: reparatorii de mașini de cusut și aparate de uz casnic, de biciclete, motociclete și toate celelalte tipuri de autovehicule cu motor, sudorii, frezorii și strungarii în metal, vulcanizatorii, electricienii, instalatorii de apă/canal, dar și depanatorii de telefoane/calculatoare/TV ș.a.

Am grupat ocupațiile în câteva mari categorii: agricultură, zootehnie, păstorit, făcutul

³ La începutul anului 2020, din cei 28 de mii de locuitori ai Borșei, 10 mii se declarau agricultori, ei crescând 7 mii de oi și capre, 4 mii de vite, 2 mii de porci și 500 de cai.

fânului, pomicultură, viticultură, vânătoare, pescuit, apicultură, culesul din natură, pădurărit, transporturi, prepararea hranei și ocupațiile legate de maternitate.

Lista meșteșugurilor a fost organizată ținându-se cont (nu în toate cazurile) de materia primă: prelucrarea fibrelor textile, a lânii, mărgelit, confecționarea cununilor de mireasă, prelucrarea lemnului, confecționarea instrumentelor muzicale, împletituri din fibre, prelucrarea pielii, cojocărit, instalații tehnice hidraulice, prelucrarea osului și a cornului, prelucrarea metalelor, prelucrarea pietrei, prelucrarea lutului și o categorie eterogenă, pe care am numit-o „alte ocupații, meșteșuguri, servicii și aptitudini”.

Discuție

Modul de viață al maramureșenilor a început să fie cercetat într-un mod mai serios în perioada interbelică, iar sistematic după 1965, fiind descris într-o serie de lucrări care s-au referit și la câteva zeci dintre ocupațiile și meșteșugurile practicate de către aceștia⁴, mai multe activități diferite fiind grupate frecvent sub un singur nume, chiar și în cazurile când departajarea acestora era suficient de vizibilă.

În același fel s-a procedat și în majoritatea celor mai importante lucrări românești referitoare la meșteșuguri⁵ (care au fost apreciate a număra abia câteva zeci de tipuri).

Până acum, nu am reușit să identificăm nicio listă cvasi-completă de meserii practicate în vreuna din cele cca 70 de zone etnografice românești.

În schimb, Dicționarele și Atlasul etnografic⁶, cuprind informații mult mai bogate și punctuale despre acest subiect, deși nu exhaustive, iar proiectul *Repertoriul Patrimoniului Cultural Imaterial* din România⁷, sinteză de nivel național aflată în derulare, pare-se că va reuși, în final, să enumere majoritatea activităților de profil.

În alte țări, acestui domeniu i se alocă chiar mai multă atenție: spre exemplu, în

⁴ Câteva exemple: Take Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, București, 1925; Gheorghe Vornicu, *Maramurășul și Muzeul Etnografic Maramurășan*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, IV, Cluj, 1931; Francisc Nistor, *Creații și creatori populari din Maramureș*, Baia Mare, 1967 etc. Cele mai reprezentative sunt, probabil: Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, ed. Sport-Turism, București, 1986 – ca lucrare de nivel zonal, respectiv Elisabeta Dobozi-Faiciuc, *Dragomirești. Străveche vatră maramureșeană*, ed. Dragoș Vodă, Cluj-Napoca, 1998 – ca monografie locală.

⁵ Ion Vlăduțiu, *Etnografie românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri*, ed. Științifică, București, 1973; Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978; Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României. Studiu etnologic*, ed. Scrisul românesc și Academiei Române, I-IV, 1985-1996; Georgeta Stoica, Olga Horșia, *Meșteșuguri artistice tradiționale*, ed. Enciclopedică, București, 2001; Radu Octavian Maier, *Meșteșuguri țărănești tradiționale în spațiul românesc*, ed. Etnologică, București, 2009 ș.a.

⁶ Georgeta Stoica, Paul Petrescu, *Dicționar de artă populară*, ed. Enciclopedică, București, 1997; Ioan Godea, *Dicționar etnologic român*, ed. Etnologică, București, 2007; *Atlasul etnografic român* (coord. Ion Ghinoiu), I-V, ed. Academiei, București, 2003-2014.

⁷ Din care au apărut până acum două volume (din cele patru preconizate), în anii 2009 respectiv 2013, sub egida Institutului Național al Patrimoniului.

Marea Britanie, „The Heritage Crafts Association” are înregistrate 210 meșteșuguri viabile dar și în pericol, majoritatea acestora, însă, fiind de factură urbană⁸. Listele de meșteșuguri franceze (în imensa lor majoritate stinse azi), cuprind cca 1.000 de poziții. Într-un alt registru, în Republica Moldova, o cercetare axată pe meșteșugurile practicate în secolul XVIII a identificat 157 de meserii diferite⁹.

Concluzii

Ocupațiile casnice, creșterea animalelor, cultura fânului, culesul din natură și agricultura de semi-subzistență sunt încă practicate de un număr foarte ridicat de persoane, inclusiv tinere.

Numărul practicanților tuturor meșteșugurilor populare scade, iar media lor de vârstă crește.

Dintre meșteșugurile de viitor (cu mulți ucenici tineri și cu sute de practicanți) cele mai fezabile sunt cele din familia prelucrării lemnului – mai ales confecționarea porților, bisericilor și a obiectelor de artizanat, precum și prelucrarea textilelor și a lânii, costumele populare fiind, iar, la mare preț, la fel ca și mărgelitul.

Altele, însă, mai sunt ținute în viață de către un ultim meșter, maximum doi, fiind în pericol extrem de extincție¹⁰: spătăritul, confecționarea instrumentelor muzicale, a măștilor rituale, a majorității tipurilor de cununi, prelucrarea cânepei, pivele și daracele hidraulice ș.a.

Studiul de față nu are caracter exhaustiv și nu abordează multe detalii și date tehnice (tipuri categoriale, nume, localități, materiale, tehnici de realizare, structuri ornamentale, cromatică, funcții ș.a.), ci s-a dorit a reprezenta, deocamdată, o simplă nominalizare a majorității ocupațiilor și meșteșugurilor practicate încă de către locuitorii vechiului Maramureș.

⁸ <https://heritagecrafts.org.uk/>

⁹ Elena Postolachi, *Meșteșugurile populare, factor de menținere a continuității și imaginii etnice*, în *Meșteșuguri populare tradiționale moldovenești*, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău, 2017.

¹⁰ Avem în lucru și o listă a meșteșugurilor care au dispărut definitiv din Maramureș, unele foarte recente (în anii 2015, respectiv 2019).

Anexa

Lista ocupațiilor și meșteșugurilor populare contemporane

A. Ocupații

Agricultura

- 1. Lăzuitul (M, U, R)**, este practicat manual sau mecanic, prin ciungire și tăiere de inel în scoarță, ori prin pășunatul intensiv;
- 2. Deștelenitul (M, F- rar, U, R)** e practicat cu cazmaua, sapa, plugul sau motocultorul;
- 3. Curățarea terenurilor și incendierea resturilor vegetale (F, M, U, R);**
- 4. Fertilizarea solului (M, U, R)** cu gunoi de grajd, cenușă, resturi vegetale alimentare, prin târlire etc.;
- 5. Aratul, grăpatul (M, U, R)** (cu mijloace cu tracțiune animală sau motorizate), **mărunțirea solului cu cazmaua;**
- 6. Plantatul, manual ori mecanizat (M, F, U, R).** Principalele specii cultivate în Țara Maramureșului sunt: porumbul, cartofii, secara (**I**¹¹), ovăzul (**I**), grâul, fasolea „oloagă” sau „de rude” (zeci de soiuri), mazărea, varza, guliile, ceapa, usturoiul, morcovii, pătrunjelul, țelina, tomatele, vinetele, ardeii, ardeii iuți, castraveții, dovleceii, napii (**I**), bobul (**I**), ridichile, salata, spanacul, hreanul, leușteanul, mărarul, cimbrul, măghiranul, rozmarinul, tarhonul, macul, floarea soarelui, căpșunile, plantele furajere (sfecla, dovlecii, lucerna, trifoiul, ghizdeiul), cânepa (**I**), inul (**I**), tutunul (**I**) etc.;
- 7. Prășitul, plivitul (F, rar M, U, R)** cu mâna, cu diverse modele de sape, cu atelaje animale sau cu mijloace mecanizate. Este practicat foarte frecvent, de două și chiar trei ori pe an, deoarece ierbicidele sunt aproape neutilizate în Maramureșul istoric;
- 8. Recoltatul (M, F, U, R)** se efectuează manual sau mecanizat. În trecut s-a practicat și se mai practică pe alocuri, seceratul sau cositul cerealelor, iar azi se secără încă regulat tulpinile de porumb;

¹¹ M – masculin, F – feminin, U – urban, R – rural, I – în pericol de extincție.

La arat, în Berbești; foto: Cornel HLUPINA

9. Treieratul cu batoze mecanice/electrice¹² (I) ori cu combine agricole (M, U, R).

10. Floricultura (F, U, R) – pe terenul grădinii din fața casei și în glastrele de la fereastră: plante ornamentale, medicinale, aromate, arbuști și arbori ornamentali (buxus, călin, liliac etc.), mentă, crini, mușcate, trandafiri, garoafe, crizanteme, dalii, gladiole etc.;

11. Ocupația de muncitor sezonier agricol (F, M, R), „mărs pe nopsam” în grai local ori „mărs în jos”, adică în țară, iar azi mai ales în Occident;

12. Depozitarea produselor agricole (F, M, U, R) în lăzi, pivnițe, cămări, poduri de case (carne, slănină, cârnați, cereale, ceapă, usturoi, fasole, porumb, ceapă, usturoi, păstăi undate, fructe uscate etc.), în coșare (porumbul), în clăi și șopruri cu fân (fructele - mai ales merele) ori în gropi săpate în pământ (cartofii, sfecla);

13. Apărarea fizică de dăunători (F, M, R). Câmpurile cultivate cu cereale, porumb, cartofi, salată și alte produse ce atrag dăunătorii, precum și pomii fructiferi atractivi, sunt protejați prin amplasarea de sperietori confecționate din haine vechi, păsări ucise și atârinate

¹²

Treieratul cu batoza acționată de apă a fost abordat separat.

de un băț (!), CD-uri, conserve de tablă, PET-uri etc. Cultivatorii afectați acționează uneori la fața locului (mai ales la atacurile date de mistreți, ori la stâne, împotriva atacurilor lupului și ursului) pentru alungarea prădătorilor, prin gesticulații, provocarea de zgomote (uneori cu petarde), aruncarea de pietre, bețe, trasul cu praștia, aprinderea de focuri;

14. Lupta cu micii dăunători ai grădinii (F, rar M, U, R) prin tratamente naturiste cu zeamă de urzici, cenușă, apă de var ș.a., sau cu produse chimice;

15. Irigațiile (F, M, U, R) se practică dintotdeauna dar tot mai frecvent (din cauza schimbărilor climatice), fiind udate atât grădinile de legume, cât și florile ori pomii fructiferi, însă nu și câmpurile de porumb, cartofi ori fânatele;

16. Asanarea (M, U, R), reducerea umidității excesive de pe terenurile inundabile ori mlăștinoase, prin intermediul drenurilor și a șanțurilor umplute, uneori, cu bolovani.

Zootehnia

17. Creșterea mamiferelor și a păsărilor de casă (F, M, U, R) pentru carne, lapte, forța de tracțiune, blană/piele, ouă etc.: vaci, cai, bivoli (I), boi (I), măgari (I), oi, capre, porci, iepuri, nutrii (I), găini, mai rar curcani, rațe, găște, bibilici, prepelițe, porumbei ș.a. Implică următoarele operațiuni: **hrănirea** (cu furaje, fân, cereale, resturi vegetale - de la porumb, fasole, cartofi, frunze, fructe); **adăparea**; **curățarea grajdurilor**; **prepararea hranei calde (F, U, R)** pentru porci și pui etc.;

18. Înmulțirea în vederea comercializării (F, M, U, R) a puilor de păsări de casă, porcei, viței etc.;

19. Castrarea (M, U, R) taurilor, porcilor etc.;

20. Medicina veterinară tradițională (M, U, R) - aplicarea de tratamente (tradiționale sau din comerț), externe ori interne, animalelor rănite și/ori bolnave. Se taie unghiile defectuoase ale vacilor și ale altor animale de casă, se retează coarnele vitelor nărăvașe ori se introduc belciuge în nasul acestora sau în râțul porcilor prea scurmători.

Păstoritul

21. Pășunatul animalelor vara, în spațiul montan sau deluros în primul rând a oilor și caprelor, mai rar a vacilor, cailor, boilor (I) și bivolilor (I);

22. Ocupația de gazdă de munte (M, U, R): acesta adună proprietarii, păstori, năimește pășunea, fixează drepturile și obligațiile tuturor;

23. Ocupația de baci (M, U, R): acesta fabrică brânzeturile, prepară hrana oamenilor și a câinilor de pază etc.;

24. Ocupația de păstor („păcurar” - în grai local) (M, U, R), este cel ce are grijă de animale. El poate fi: mielar, miorar, căprar, văcar, vițelar, bouar (I), bivolar (I) ori herghelie („stăvar” - în grai local, I);

25. Ocupația de strungaș (M, U, R). Băiat de 10-12 ani sau adolescent, care este însărcinat cu mănarea animalelor la țarcul de muls, adică la „strungă”;

26. Mersul în văcăriște (F, R, I) are loc doar pe Valea Ruscovei: vacile sunt duse vara la munte, unde sunt păzite de femei și copii în „văcăriști”, adevărate cătune alcătuite din mai multe construcții din lemn cu câte două încăperi, în una locuind oamenii, iar în cealaltă vitele;

27. Scosul la păscut al vacilor, mieilor, caprelor în extrasezon (M, F, U, R) – de către bătrâni, femei și copii, primăvara și toamna, înainte și după pășunatul în stână, prin grădini, pe lângă casă/sat. Terenurile care pot fi pășunate iarna nu sunt îngrădite și nu au semne de interdicție („ciuhe”).

Făcutul fânului

28. Pregătirea terenului (M, F, U, R): curățatul tufelor, al mușuroaielor, gunoitul cu gunoi de grajd, incendiatul controlat etc.;

29. Cositul ierbii (M, U, R) cu mașina ori manual – cu coasa (care se ascute cu piatra de nenumărate ori pe zi și se bate – cu ciocanul pe „jilău” – de două ori pe zi). Prima tăiere are loc în mai-iunie, rezultând fânul, apoi a doua oară în iulie, august sau prima jumătate a lui septembrie – rezultând „otava”, cel mai valoros produs;

30. Uscatul fânului (M, F, U, R) se face în majoritatea cazurilor manual, cu furci și greble de lemn, prin întoarcere repetată a „pologului” - stratului de iarbă tăiată. Seara, ori de se apropie ploaia, se strânge în „căpițe”, iar după 1-3 zile se adună în claie. În zone ori în perioade ploioase, uscarea nu se poate face la sol, ci pe structuri înalte: „clenciuri” („nemți”) - araci rămuroși dispuși în lungi alinamente, ori pe „jirezi” de felurite forme – piramidale, în două ape ca un acoperiș ori, cele mai frecvente, ca niște rame lungi de lemn cu mai multe rânduri, pe care fânul este aranjat fie cu mâinile, fie cu furcile;

31. Depozitul (M, uneori F, U, R) se face în podul grajdului ori în „șopru”, construcție cu latura de cca 3,5 m, alcătuită din patru stâlpi înalți de 6-8 m care susțin un acoperiș piramidal mobil;

32. Transportul la grajd (M, U, R) cu ajutorul căruțelor/tractoarelor pentru cantități/distanțe mai mari, necesitând o anumită abilitate în a-l ancora – nefiind balotat, ori cu roaba și spatele (în „lipideu” - cearceaf) - pe distanțe scurte.

Pomicultura

33. Lucrările de plantare și întreținere (M, rar F, U, R): plantatul, curățatul, săpatul, gunoitul și vopsitul – sunt efectuate primăvara. Vara are loc atât irigatul în perioadele sece-toase, cât și curățatul pe rod - în anii cu recolte mari, ori după furtuni;

34. Altoitul pomilor (M, U, R), fie pe port-altoi sălbatici, fie pe pomi domestici;

35. Recoltarea (M, F, U, R) fructelor. În zonă există zeci de soiuri de mere, prune, pere, cireșe, apoi nuci, vișine, gutui, piersici, caise, dude, coarne, scorușe, coacăze roșii, verzi sau negre, zmeură, căpșuni etc. Recoltarea se face cu mâna direct de pe crengi, prin scuturare, prin batere ori cu ajutorul unei unelte simple și eficiente („scrivalcă”) cu care fructul se recoltează delicat, fără a fi lovit.

Viticultura

36. Lucrările de plantare și întreținere (M, U, R): plantare, curățare, extindere. Se cultivă hibrizi Noah, vinuri vechi de Transcarpatia și Sătmăr și, mai nou, soiuri nobile (Tămâioasă ș.a.);

37. Recoltarea (M, F, U, R); strugurii sunt folosiți pentru must, vin, murături, compoturi.

Vânătoarea

38. Pus capcane (M, R, I) cu arc metalic sau din lemn, cu blocare sau cu greutate; se mai folosesc capcane cu laț pentru păsări (care mai sunt capturate cu coșul ori covata) ori gropi săpate anume și mascate. Astfel se prind diverse animale care fie sunt considerate dăunătoare, fie se dorește valorificarea cărnii, coarnelor și a blănii acestora. Toate aceste practici sunt ilegale, dar au încă trecere în zonele rurale;

39. Vânătoarea cu arma (M, U, R), autorizată, la: urs, cerb, căprior, mistreț, lup, șacal (recent migrat dinspre sud pe fondul schimbărilor climatice), râs, capră neagră, vulpe, iepure de câmp, vidră, nevăstuică, bizam, castor (recent reapărut dinspre Ungaria), cocoș de munte, fazan, felurite rațe și găște sălbatice și multe alte specii de păsări;

40. Ocupația de hăitaș (M, U, R), complementară vânătorii: mânărea sălbăticiunilor înspre standul unde așteaptă pușcașii.

Pescuitul

41. Pescuitul cu plasa (M, U, R), ilegal: „comherul” (crâsnicul), vârșă, prostovolul, sacul, cerpacul etc. În Maramureș există cca 40 specii de pești comestibili, precum: lostrița, păstrăvul, cleanul, mreana, scobarul, știuca, obletele, crapul, carasul, bibanul etc.;

42. Pescuitul cu undița (M, U, R), uneori unealta fiind confecționată ad-hoc, ori cu undița de noapte;

43. Pescuitul arhaic (M, U, R, I), ilegal, cu mâna ori cu coșul pe sub rădăcini de arbori din apă, prin răstocirea (devierea cursului) apei, cu măciuca și ostia, cu ajutorul anumitor plante care ameteșc peștii (precum săpunarița) ori cu substanțe chimice (carbid, clor).

Albinăritul

44. Apicultura (M, U, R) în stil vechi (în coșuri) sau clasică (lăzi sistematice) este tot mai la modă. Implică mersul în pastoral (migrarea pe distanțe de până la 200 km) pentru găsierea unei flore bogate precum salcâmul, teiul, floarea soarelui, rapița, zmeura, „mana” etc.;

45. Bărcuitul (M, U, R): capturarea roilor de albine din aer, roi fie scăpați de la vreo stupină, fie formați din albine sălbatice.

Culesul din natură

46. Culesul de plante (F, M, U, R)¹³ pentru hrană: urzici, măcriș, lobodă, ștevie, cimbrisor, chimen, ciuperci (peste 20 de specii cunoscute), zmeură, afine și merișoare (re-

¹³ O cercetare realizată în anii 1970 a relevat că localnicii cunoșteau 435 de specii de plante (din care 274 din flora spontană), 87 de specii comestibile (din care 26 spontane), 63 utilitar-industriale (din care 28 din flora spontană), 82 furajere (din care 64 din flora spontană), 172 medicinale (din care 146 din flora spontană), 55 de specii utilizate în medicina veterinară și peste 250 de specii melifere (Ligia Antal, Mircea Antal, *Plante cunoscute și utilizate de sătenii din Breb*, în *Marmația*, III, Baia Mare, 1977).

coltate cu „hreabănu” – un pieptene special), mure, fragi, măceșe, alune, fructe de păducel, soc, scoruș, cireșe, mere și pere sălbatice, porumbele, apoi **pentru hrana animalelor**: jir, ghindă, topinambur, frunze de lăptucă, trifoi etc., zeci de plante ce servesc ca și **coloranți vegetali**, sute de **plante medicinale**, apoi rășină de conifere pentru terebentină, săpun și tămâie, muguri de brad, sevă de mesteacăn și flori de pădărie din care se prepară siropuri etc.

Pădurăritul

47. „Butinăritul” (defrișarea copacilor, rădirea arboretului tânăr, curățarea ramurilor uscate) (M, U, R), se face cu mijloace mecanice – drujbe, ori manuale - fierăstraie și topoare. Trunchiurile curățate sunt deplasate „corhănite” spre mijlocul de transport – căruță, camion, tractor, cu ajutorul țapinei ori „vancăului” (mâței) – o ustensilă tip pârghie, sau pe „goangă” – sistem de glisare pe bile de lemn. În mod tradițional, lemnele sunt trase de către cai cu „cioflângul” – sistem de cuie și lanțuri de fier, până la drum, fiind apoi deplasate în sat fie în căruță, fie tractate/târâte cu ajutorul unor atelaje cu două roți – „tânjale” ori sânni scurte („corciui”);

48. Plantatul de puieți și „descopleșitul” (M, F, U, R): plivirea buruienilor/tufelor de pe lângă aceștia.

Transporturile

49. Căratul cu căruța/sania tractată de cai (rar: boi, bivoli, măgari) a feluritor produse și mărfuri (M, U, R), pentru folosul propriu, ori pentru alți beneficiari;

50. Transportul cu vehicule mecanice (M, rar F, U, R), atelajele animale fiind tot mai mult înlocuite de mici tractoare (ori chiar jeep-uri) care continuă să tracteze, de multe ori, vechile căruțe care sunt mult mai practice pe drumeagurile și ulițele înguste ale regiunii. O notă aparte o face trenul forestier pe linie îngustă de pe Vaser, ultimul de acest fel rămas în U.E., ale cărui garnituri sunt tractate cu locomotive Diesel și, rareori, cu abur;

51. Transportul diverselor produse și mărfuri cu alte mijloace (M, F, U, R): cu spatele (în saci, trăisti, ori rar – în desagi sau pe băte), prin târare cu „târșul”, cu poala, cu căruțuri mici de mână cu 2-4 roți, cu sâniuța de mână iarna, ori cu „târnița” (șaua de lemn) înhămată pe cal (I).

Prepararea hranei

52. Meșteșugul bucătăriei (F, U, R), este extrem de complex. Dintre preparatele locale enumerăm: mămăliga cu brânză, lapte, omletă, ciuperci, magiun etc., făcută din făină de mălai sau de „pârgă” (produsă din boabele de porumb necopt, prăjit pe sobă), zeci de feluri de supe/ciorbe, prăjeli, „pecie aită” – carne fiartă de vită cu usturoi, „laște” – tăiței de casă în supe de pasăre, fierți cu varză, nucă etc., „picici” – cartofi și fasole în toate felurile, plăcințele de mălai, „piroște” (colțunași) cu gem, carne etc., „hrenzele” (plăcințele picante de cartofi cu ou), „zamă de hreauce” (supă/sirop de fructe uscate); mâncăruri speciale de post (bazate pe ciuperci și produse vegetale), preparate specifice pentru sărbătorile de Paște, Crăciun etc.;

53. Ocupația de „socăciță” (bucătăreasă) (F, U, R) la nunți, botezuri etc.;

54. Ocupația de „căimăniță” (F, R, I) pe valea Vaser. Specifică doar acelei văi, constă în efectuarea gătitului, curățeniei și întreținerii cabanelor forestiere de acolo;

55. Brutăria-patiseria (F, rar M, U, R): „cocăluit” (preparat și copt) pâine, colaci și prescuri pentru înmormântări, pască de Paști, „stolnici” la Crăciun, „țâpoi” pentru miri, cozonaci, cornulețe sau „pancove” (gogoși) cu diverse umpluturi;

56. Plăcintăritul (F, U, R) – producerea de plăcinte din aluat proaspăt fierte în ulei și umplute cu diferite combinații, practicat la nivel profesional, cunoaște în anii din urmă o tot mai mare dezvoltare atât în orașe, cât și în anumite sate;

57. Conservarea produselor alimentare (F, M, U, R): a cărnii în fum și sare, în borcane cu untură etc. Producerea de zacuscă, murături, magiun („lictar”), pentru consumul propriu sau pentru vânzare. Cei fără frigider conservă mâncărurile prin metoda „peresertului”, adică a fierberii repetate a acestora, după fiecare masă și țin produsele perisabile în fântâni/beciuri;

58. Măcelăria sau cășăpia (M, U, R) porcilor, vitelor, oilor, caprelor și păsărilor de curte, desfășurată de obicei în funcție de sezon (porcul înainte de Crăciun, mielul înainte de Paște, păsările vara, oile toamna), implicând și prepararea șuncilor, cârnaților și altor produse de carmangerie (tobă, pate etc.);

59. Uscarea legumelor și fructelor (F, U, R): la soare, în cuptor, lângă plită sau în uscătorii construite anume („bujdeie”, I) de prune, mere, pere, hribi, păstăi, plante medicinale etc.;

60. Industria laptelui (F, M, U, R) acasă, în afara stânelor, implică fabricarea cașului, brânzei (uneori frământată cu sare), urdei, smântânei, untului și a altor derivate, din lapte

de vacă, mai ales, dar și de bivoliță, oaie sau capră;

61. Măcinarea cerealelor sau furajelor (F, M, U, R, parțial I) cu mori electrice¹⁴ – prezente în enorm de multe gospodării;

62. Producerea „horincii” (M, U, R) adică distilarea artizanală a alcoolului. Implică: măcinarea fructelor – mai ales mere și pere (prunele nu se macină), făcută azi aproape peste tot cu utilaje electrice; fermentarea naturală, fără adaosuri de drojdie ori zahăr, transportul „borhotului” (produsului) la „cazan” (distilerie), și dubla „fierbere” (distilare) a acestuia, rezultând un alcool parfumat și limpede cu o tărie medie de 50-55 grade;

63. Producerea de bere (F, U, R, I) din hamei, mălai și orz prăjite/fierte;

64. Producerea de sucuri de casă (F, U, R) din flori de soc, muguri de brad, apoi siropuri de zmeură, căpșuni, cireșe etc.;

65. Îmbutelierea de ape minerale (M, U), azi doar la Borșa („Alpina”);

66. „Desfăcatul” și „luștitul” porumbului (F, rar M, R), adică înlăturarea pănușilor și separarea boabelor de pe cocean, desfășurate „în clacă” – în grup, cu prieteni, rude sau vecini, practică manual ori, mai nou și parțial, cu mașini.

Maternitatea

67. Nașterea, alăptarea și îngrijirea pruncilor (F, U, R)

68. Moșitul (F, R, I). Prin câteva sate mai există încă unele „moașe din neam” (membre ale familiei care stăpânesc tehnicile necesare), respectiv „moașe din sat” – adică de meserie;

69. Creșterea/educarea copiilor mai mărișori (F, U, R), ocupație din care, mai nou, se detașează profesia de **doică/dădacă**.

¹⁴ Morile pe apă au fost abordate distinct.

B. Meșteșuguri populare

Prelucrarea fibrelor textile¹⁵

- 1. Torsul manual al fibrelor de in, cânepă (I), bumbac sau fibre sintetice (F, U, R);** a Sighet, a (re)apărut recent și un atelier de tors mecanic;
- 2. Montarea războiului de țesut și „neveditul” urzelii (F, U, R),** care poate avea până la 500 de fire (cea pentru pânză);
- 3. Țesutul la război orizontal („teară”) (F, U, R)** din fire de in, cânepă (I) mătase, bumbac, fibre sintetice precum și din fire combinate, în două și în patru ițe, fiind produse: covoare, țoluri „de rudă”, pat și „păretare”, cergi simple sau alese, pentru decoratul „ruzii”, acoperit patul sau pentru învelit noaptea, apoi cearceafuri („lipideauă”), pânză de costum, zadii, „fățoi”, „șterguri” și „căpătaie de perini”, alese cu mâna sau cu vergeaua, valuri de pănură, rar năframe („pânzături”) de iarnă, preșuri de cârpe. Acestea pot fi țesături de uz cotidian,

Țesătoare în Bârsana; foto: Călin ANDRA

¹⁵

Prelucrarea lânii este abordată separat.

decorative ori țesături de ritual (covoare și cergi pentru sicriu sau miri, „trăisti” care se dau de pomană ori sunt folosite de Paști etc.);

4. Croitoria (F, M, U, R) – foarte complicată – privind ambele sexe și cele mai variate vârste, înseamnă croit, cusut și confecționat din felurite materiale textile (produse artizanal sau industrial): „cămeși”, „poale” și „gatii” de vară, costume de iarnă – sumane, „gube”, „cioareci” etc. Acestea pot fi de port cotidian („de zile”), de sărbători, tinerești, bătrânești, de copii, „nemeșești” (reminescențe de port nobiliar), de femei ori de bărbați, de tip ucrainean (iar în trecut a existat și port unguresc sau evreiesc) etc. În paralel, există croitoria, la fel de complexă, pentru hainele de tip urban;

5. Brodatul cămășilor (F, R), foarte sofisticat și migălos, realizat cu acul și forfecuța, în zeci de modele diferite, folosindu-se și firul de mătase, din fibre colorate ori cu „sclipici”, aplice din mărgel, năsturei, ciucuri etc., are ca rezultat niște produse excepțional de elaborate;

6. Cusutul piepților și spatelui cojoacelor de valea Marei (F, R, I), realizat cu fir colorat pe pânză, cu modele consacrate, precum „păunii”;

7. Dantelăria țărănească („ciur”) realizată cu acul (F, R, O);

8. Dantelăria urbană, realizată cu pernă și ciocănele (F, U, I);

9. Croșetatul mileurilor (F, U, R);

10. Cusutul goblenurilor (F, U, R);

11. Împletitul de baiere, brâuri, ațe pentru opinci și zadii (F, R), cu bota sau cu scândurica;

12. Împletitul de ciorapi, mănuși, pulovere și jersee („sfetere”) (F, U, R), din lână sau fibre, cu ace metalice;

13. Vopsitoria cu plante (F, U, R) (țesătoarele folosesc zeci de plante diferite) ori cu minerale;

14. Vopsitoria cu produse chimice (F, U, R), care se practică și la coloritul lânii;

15. Albirea țesăturilor de in și cânepă (F, R, I), prin udare și expunere repetată la soare („bdilire”).

Prelucrarea lânii

- 16. Tunsul oilor (F, M, U, R)**, realizat primăvara devreme, manual sau, rareori, mecanic;
- 17. Spălarea, curățarea și înlăturarea grăsimii de pe lână (F, R)** în râu ori la vâltoare, cu ajutorul pranicului și apoi cu apă fierbinte;
- 18. Scărmănatul lânii (F, R, I)** la „leagăn” sau darac („foșală”), acționat electric sau mecanic¹⁶;
- 19. Pieptănatul fuiorului cu ajutorul „hrebducii” sau „hrebănului” (F, R, I);**
- 20. Torsul manual al lânii (F, R)** este de două feluri: tors și „îndrugat”.

Mărgelitul

- 21. Mărgelitul fără suport (F, U, R)**, în gherghet; se produc o mulțime de modele diferite de zgărdane și brățări;
- 22. Mărgelitul pe suport textil (F, R)**; se produc brățuri, „mâncări” ș.a. Pe cojoacele de tip mărănesc și vișeuan, se aplică, în anumite părți, decorațiuni de mărgele.

Confecționarea cununilor de mireasă

- 23. Cununile de Săpânța (F, R, I)**, cu palmetă laterală și alură medievală (probabil copiate de la huțuli) sunt confecționate azi din trandafirași colorați de celofan;
- 24. Cununile de Iza superioară (F, R, I)** sunt alcătuite din fire metalice, oglinzi și bile de ceară, aplicate pe suport de carton;
- 25. Cununile de Poienile de sub Munte („vinok”) (F, R, I)**, aparținând minorității ucrainiene, sunt din frunze de bărbânoc ori fire de plastic verde, cusute pe suport de coajă de copac;
- 26. Cununile de Repedea (F, R, I)**, aparținând minorității ucrainiene, se remarcă prin niște bile colorate roșu-roz realizate din fibre textile („harast”), aplicate pe suport de carton;
- 27. Cununile de „druște” (domnișoare de onoare) de la Breb/Budești (F, R)**, sunt

¹⁶ Scărmănatul hidraulic l-am apreciat a fi meșteșug aparte, deoarece apare canalul de aducțiune al apei, apoi o complexă transmisie a puterii etc.

realizate din mărgele de plastic cusute pe suport textil;

28. Cununile de la costumul de procesiune („prosesii”) (F, U, R), pentru hramul mănăstirii Moisei, unde participă fete de pe văile Vișeuului, Ruscovei și Izei; sunt din dantelă.

Prelucrarea lemnului

29. Dulgheria (M, U, R) – se produc **biserici de lemn** (între anii 1993-2019 în Maramureș au fost ridicate 50 de biserici de lemn în stil local), **case de lemn** (destul de puține, atât în stil tradițional cât și moderne), **porți de lemn** (în fiecare an se înalță 10-20 de noi porți), grajduri, șuri, colejne, cămări, saivane, șopruri, garduri etc. Toate acestea au și acoperișurile cu schelet de lemn;

30. Tâmplăria utilitară (M, U, R) – se produc binale, mobilier casnic și bisericesc, lavițe, dulapuri, mese, colțare, rafturi, paturi, podele, scări fixe și mobile, războaie de țesut cu accesoriile lor etc.;

31. Mica tâmplărie decorativă (M, U, R) – se produc fuse, „noduri”, calendare de perete, lanțuri dintr-o singură bucată, pecetare, obiecte miniaturale de introdus în sticle – ca artizanat (fântâni, vârtelnițe, scări etc) etc. Ca procedee, în afara tăiatului, îmbinatului etc., între tehnici apare aici și pirogravarea, cu o îndelungată tradiție pe valea Ruscovei;

Meșter în lemn; foto: Gheorghe PETRILĂ

- 32. Confecționarea de mobilier pictat (M, R, I) la Săpânța;**
- 33. Confecționarea de rame de tablou (M, U, R), simple, sculptate etc.;**
- 34. Dogăria (M, R, I). Se produc butoaie, cofe, donițe, berbințe etc.;**
- 35. Confecționarea draniței (șindrilei) de rășinoase (M, R), lungă de 40-70 cm;**
- 36. Șindriliura acoperișurilor (M, R);**
- 37. Cărbunăritul (M, R, I), practicat azi doar de câțiva fierari;**
- 38. Spătăritul (M, R, I) e aproape stins: producerea spetelor pentru războiul de țesut;**
- 39. Tapițarea (M, U, R) paturilor, lavițelor, fotoliilor etc.;**
- 40. Confecționarea balansoarelor și filigoriilor din lemn (M, U, R), foarte la modă azi;**
- 41. Confecționarea furcilor și greblelor din lemn (M, R);**
- 42. Confecționarea jucăriilor din lemn (M, U, R, I);**
- 43. Văsăritul (M, R, I): cioplirea de coveți, blide, tăvi și mojară din lemn;**
- 44. Lingurăritul (M, R, I): cioplirea de linguri, polonice ș.a.;**
- 45. Confecționarea podurilor și punților de lemn (M, R, I);**
- 46. Tăiatul scândurilor cu gatere electrice ori mecanice (M, U, R);**
- 47. Strungăria în lemn (M, U, R).**

Confecționarea de instrumente muzicale

- 48. Confecționarea instrumentelor de suflat din lemn (M, R, I): fluieră din lemn de cireș, prun, soc etc., „flișcoi” și triște din coajă de salcie etc.;**
- 49. Confecționarea viorilor (M, F, R, I);**
- 50. Confecționarea tobelor („dobelor”) (M, R, I);**

51. Confecționarea trâmbițelor ciobănești din tablă metalică (M, R, I).

Felurite tipuri de împletituri

52. Confecționarea de „clopuri” și pălării de paie sau din fibre de lemn (M, F, R, I);

53. Împletitul de coșuri, garduri, lese etc. din lujeri de salcie, sângerel etc. (M, R);

54. Împletitul de coșuri din fibre de alun (M, R);

55. Confecționarea de măhuri de mesteacăn (M, F, R);

56. Împletirea de plase de pescuit (M, R, I);

57. Confecționarea de bice din fuior de cânepă ori din fâșii de piele (M, R, I);

58. Împletirea de diferite obiecte din pănuși de porumb (F, U, R, I).

Prelucrarea pielii

59. Confecționarea opincilor (M, R, I) din piele sau materiale sintetice, de uz curent sau de sărbători;

60. Confecționarea pantofilor (M, U, R, I);

61. Curelăritul: confecționarea de hamuri de cai, curele, brâie de piele (M, R, I);

62. Blănăritul (M, R, I);

63. Tăbăcăritul (M, R, I).

Cojocăritul

64. Confecționarea cojoacelor de piele de Valea Tisei (F, R, I);

65. Confecționarea cojoacelor de piele de Iza superioară/ Vișeu superior (F, R, I) cu „cărmașie” și decorațiuni exclusiv din piele și textile;

66. Confecționarea cojoacelor de Mara (M, F, R, I) (utilizate și pe Cosău-Iza inferioară), din broderii textile aplicate pe pânză/piele, decorate cu ținte metalice și oglinzi;

67. Confecționarea pieptarelor de piele (M, R, I) și gubelor ciobănești din piei de oaie;

68. Confecționarea cojoacelor textile de Iza superioară/ Vișeu superior (F, R, I) cu broderii și ținte metalice.

Instalații tehnice hidraulice¹⁷

69. Prelucrarea lemnului cu fierăstraie acționate de apă (M, R, I);

70. Presarea pănurii la pive acționate de apă (M, F, R, I). Din cele cca 12 tipuri de pănură obținută se produc gube, pieptare, cioareci, rar obiele sau „colțuni” – un fel de cizme de purtat la opinci, pânzături etc.;

71. Utilizarea vâltorilor pe apă (M, F, R), atât pentru spălarea țesăturilor grele, cât și pentru îngroșarea unor tipuri de pănură sau a cergilor;

Vâltoare în Sârbi;
foto: Teofil IVANCIUC

¹⁷ Dacă în 1957 în Țara Maramureșului funcționau 276 instalații pe apă, în anii 2018-2019, am inventariat 60 de instalații în funcțiune.

72. Morăritul pe apă (M, R, I);

73. Dărăcitul și scărmanatul lânii cu instalații („foșalăi” și „leagăne”) acționate de apă (M, F, R, I);

74. Treieratul cu batoza acționată de apă (M, R, I);

75. Construitul și reparatul vâtorilor, morilor, pivelor, canalelor de aducțiune etc. (M, R, I).

Prelucrarea osului și a cornului

76. Confecționarea de panoplii, cuiere etc., din coarne de cervidee și colți de mistreț (M, U, R, I);

77. Confecționarea de mânere de cuțite (M, U, R, I), din aceleași materiale.

Prelucrarea metalelor

Potcovarii; foto: Ionel ONOFRAȘ

78. Fierăritul și lăcătușeria (M, U, R), producându-se și reparându-se diverse scule și unelte gospodărești și agricole, prin prelucrare la rece sau la cald: securi, sape, „batalauă” pentru coasă, clopote și talăngi etc., apoi garduri și grilaje metalice, zăvoare, balamale etc.;

79. Potcovăritul (M, U, R) la cai, boi (I) și bivoli (I);

80. Prelucrarea cuprului și alamei (M, R), confecționarea și repararea frecventă a alambicurilor pentru „horincă” fiind cea mai solicitată;

81. Bijuteria (M, U): producerea, repararea și gravarea bijuteriilor din aur și argint (I);

82. Ascuțitoria, tocilăria (M, U, R);

83. Confecționarea de fierăstraie de mână (M, U, I);

84. Confecționarea de cuțite, cosoare (M, U, R);

85. Tinichigeria (M, U, R) – axată mai ales pe confecționarea acoperișurilor sau scurgerilor de tablă, repararea vaselor metalice casnice (I);

86. Cositorirea feluritelor obiecte (M, U, R);

87. Confecționarea căruțelor și căruțurilor de metal (M, R);

88. Confecționarea săniilor și „corciurilor” pentru zăpadă (M, R, I);

89. Confecționarea plugurilor și grapelor de arat (M, R, I).

Prelucrarea pietrei

90. Extragerea și prelucrarea primară a pietrei (M, U, R), mai ales andezit sau gresie plăci, din cariere legale sau improvizate;

91. Cioplirea pietrelor de mormânt (M, U, R) din marmură, andezit, porfir, granit;

92. Pavarea („burculuitul”) și pietruitul curților și aleilor (M, U, R) cu piatră de carieră sau de râu;

93. Zidirea de garduri, fundații și pereți de case din piatră (M, U, R);

94. Confectionatul cuților de coasă din piatră de râu sau de carieră (M, R, I);

95. Pietruirea fântânilor (M, R, I).

Prelucrarea lutului

- 96. Olăritul (M, R, I):** azi, în Țara Maramureșului, mai este activ doar atelierul din Săcel;
- 97. Căramidăritul (M, R, I),** tot mai des lutul fiind înlocuit de ciment;
- 98. Confecționarea de sobe de teracotă (M, U, R);**
- 99. Confecționarea de cuptoare și șeminee (M, U, R)** din căramidă, lut, ciment;
- 100. Tencuirea cu lut a pereților (M, R, I);**
- 101. „Muruitul” (lipirea) podelelor de lut, legarea cu lut a pietrelor în ziduri și fundații (M, F, R, I).**

Alte meșteșuguri, ocupații, servicii și aptitudini

- 102. Prestatori de servicii funerare (F, M, U, R):** gropari, ciocli, confecționeri de „lumnina” trupului (I, o lumânare de aceeași lungime cu trupul mortului) ș.a.;
- 103. Bocitul la mort (F, R, I);**
- 104. Amenajarea mormintelor în cimitire (M, F, U, R);**
- 105. Lumânăritul (F, U, I);**
- 106. Cruceritul de la Săpânța (M, R, I) –** realizarea de cruci pictate sculptate cu scene în basorelief și epitafuri în versuri;
- 107. Cruceritul de la Breb, Desești (M, R) –** realizarea de cruci doar din lemn sculptat, în stiluri locale specifice;
- 108. Cruceritul de Ieud (M, R, I),** cruci de lemn sculptat, cu Răstigniri de tablă aplicate;
- 109. Pictarea de icoane pe lemn și sticlă, de iconostase (F, M, U, R);**
- 110. Pictarea de fresce bisericesti (M, U, R);**
- 111. Realizarea de picturi decorative murale „civile” (M, U, R, I);**
- 112. Confecționarea de Răstigniri, pictarea de troițe (F, M, R, I);**

- 113. Cântatul muzicii populare ca profesie, vocal și instrumental (F, M, U, R);**
- 114. Organizator/lider de petreceri („staroste”) (M, U, R);**
- 115. Taxidermia (M, U, R, I);**
- 116. Etnoiatria – practici medico-chirurgicale (F, M, U, R):** extracții de dinți, injecții, pansamente, aplicarea de lipitori, de ventuze, de comprese, frecții, inhalatii, practici diatermice, hidroterapie, oferirea pentru uz intern a diferitelor remedii, eficiente sau nu, autorizate sau nu;
- 117. Ortopedia tradițională (F, R, I);**
- 118. Fitoterapia, colectarea și combinarea ceaiurilor de plante medicinale (F, R, I);**
- 119. Băi și mofete empirice (F, M, R, I);**
- 120. Magia tradițională (F, R, I),** grup de meșteșuguri (intitulate chiar „meșteșăguri”), extrem de variate, ce includ practici atât de magie albă cât și neagră, unele dintre cele mai prezente credințe/practici de azi fiind cele legate de blestem și de „luatul” laptelui;
- 121. Magia/ghicitul de tip modern (F, U, R);**
- 122. Practica găsitului apei (radiestezie) (M, U, R, I);**
- 123. Fântânăritul, foratul de puțuri și bătutul de pompe de apă (M, U, R);**
- 124. Confecționatul măștilor și costumelor mască (F, M, R, I)** pentru Viflaim, Jocul Caprei, Ursului, Plugușorului, umblatul cu Steaua;
- 125. Încondeiatul ouălor pe Iza superioară (F, R, I);**
- 126. Încondeierea ouălor pe Valea Ruscovei (F, R, I);**
- 127. Decoratul („înstruțatul”) cailor pentru nunți. Confecționatul steagului de nuntă și a „struțului” mirilor, nașilor (F, R, I);**
- 128. Îmbrăcatul păpușilor de artizanat și cu hăinuțe populare a sticlelor (F, U, R);**
- 129. Confecționarea de case, porți, biserici, care miniaturale din lemn (M, U, R);**
- 130. Confecționarea de jucării (M, U, R, I):** săbii, căruțuri, zmeie, prăștii, arcuri etc.;
- 131. Legătoria artizanală de cărți (M, U, I);**

- 132. Completatul/întocmirea de acte (F, M, U, R);**
- 133. Măsurarea terenurilor/împăcarea vecinilor în litigiu (M, R, I);**
- 134. Ceasornicăria (M, U, R, I): repararea ceasurilor;**
- 135. Producerea săpunului de casă (F, R, I);**
- 136. Ocupația de plăpumar (F, U, R);**
- 137. Ocupația de geamgiu (M, U, R);**
- 138. Coșeritul (M, U, R): curățarea hornurilor și sobelor;**
- 139. Tencuirea cu mortar (M, U, R);**
- 140. Tencuirea cu ipsos în forme (M, U, I);**
- 141. Zidăria (M, U, R);**
- 142. Zugrăvitul multicolor cu rolul („hengherul”), șabloane și liniare (M, R, I);**
- 143. Zugrăvitul liber al pereților (M, U, R);**
- 144. Servicii de curățenie (F, U, R): spălat și călcat rufe, remaiat haine, curățat/spălat casa, curtea, geamurile, podelele, tavanele, mobila etc. ;**
- 145. Scos/pompat/transportat apa potabilă (M, F, U, R);**
- 146. Serviciul de vidanjare/golire a foselor septice/privatei tradiționale (M, U, R);**
- 147. Serviciul de fochist: pregătit/întreținut focul (M, U);**
- 148. Comerțul cu cai/profesia de geambaș (M, U, R);**
- 149. Comerțul prin piețe cu produse agricole: cereale, legume, fructe (F, M, U, R);**
- 150. Comerțul prin piețe cu produse nealimentare (F, M, U, R);**
- 151. Cârciumăritul, legal sau clandestin (F, M, U, R);**
- 152. Comerțul prin piețe cu sare pentru animale (M, R, I).**